

ALKOHOLITUTKIMUS- SÄÄTIÖ

VUOSIKERTOMUS

2013

ALKOHOLITUTKIMUSSÄÄTIÖ

VUOSIKERTOMUS

2013

MANNERHEIMINTIE 168b, HELSINKI

PL 30, 00271 HELSINKI

www.alkoholitutkimussaatio.fi

ALKOHOLITUTKIMUSSÄÄTIÖ

HALLITUS 2011 - 2013:

PUHEENJOHTAJA

Jussi Simpura, tutkimusprofessori

VARAPUHEENJOHTAJA

Erkki Vuori, professori

JÄSENET

Maritta Iso-Aho, johtaja (vuoden 2013 alusta)

Heini Kainulainen, tutkija

Taru Koivisto, johtaja

Esa Korpi, professori

Markku Koulu, professori

Pia Mäkelä, erikoistutkija

Elianne Riska, professori

Jaakko Uotila, toimitusjohtaja (vuoden 2012 loppuun)

TYÖVALIOKUNTA 2011 - 2013:

PUHEENJOHTAJA

Jussi Simpura, tutkimusprofessori

JÄSENET

Esa Korpi, professori

Elianne Riska, professori

Erkki Vuori, professori

ASiantuntijat

Kalervo Kiianmaa, tutkimusprofessori

Christoffer Tigerstedt, erikoistutkija

RAHAPELITUTKIMUSVALIOKUNTA 2011 - 2013:

PUHEENJOHTAJA

Pertti Alasuutari, professori

JÄSENET

Kari Haavisto, neuvotteleva virkamies

Visa Heinonen, professori

Markku Koulu, professori

Mauri Marttunen, osastojohtaja

Kati Rantala, tutkimusjohtaja

Kari Vesala, akatemiatutkija

SIHTEERI JA TUTKIMUSJOHTAJA:

Tomi Lintonen, dosentti

SISÄLLYS

YLEISKATSAUS	5
HALLINTO	6
TUTKIMUSTOIMINTA	7
TUTKIMUSSOPIMUKSET JA YHTEISTYÖHANKKEET	7
APURAHAT	18
VARSINAISET APURAHAT	18
TUTKIMUSSOPIMUKSET	19
RAHAPELIAPURAHAT	21
MUU TOIMINTA	22
TALOUS	23
SÄÄTIÖN TOIMINTAAN LIITTYVIÄ JULKAISUJA	24
VÄITÖSKIRJAT	24
VERTAISARVIOIDUT ALKUPERÄISARTIKKELIT KANSAINVÄLISISSÄ TIEDELEHDISSÄ	24
VERTAISARVIOIDUT ALKUPERÄISARTIKKELIT KOTIMAISISSA TIEDELEHDISSÄ	27
MUUT JULKAISUT	27

YLEISKATSAUS

Vuonna 1950 perustettu Alkoholitutkimussäätiö edistää ja tukee sellaista tieteellistä tutkimusta, jonka kohteena on alkoholin käyttö yleensä tai alkoholi yksilön ja yhteiskunnan ongelmana. Raittiustutkimus ja alkoholitutkimukseen liittyvä huumausainetutkimus sekä erilaisista riippuvuuksista aiheutuvien haittojen, ongelmien, ehkäisyn ja hoidon tutkimus voivat kuulua säätiön toiminnan piiriin. Alkoholitutkimussäätiö on hallinnollisesti itsenäinen, yleishyödyllinen säätiö.

Alkoholi- ja huumetutkimukseen myönnettiin yhteensä 397.363 euroa ja rahapelihaittoja koskeviin tutkimuksiin 259.692 euroa. Yhteiskuntatieteellisistä alkoholitutkimushankkeista suurimman rahoituksen sai Janne Härkösen hanke ”Riskijuomisen pysyvyyttä, muutosta ja haitallisia seurauksia ennustavat tekijät 11 vuoden seurannassa”. Lääketieteellisistä tutkimushankkeista merkittävimmän tuen sai Mikko Uusi-Oukarin hanke ”Aivojen estävät välittäjäainereseptorit ja alkoholihumala” ja rahapelitutkimuksesta Ville Oinion hanke ”Uhkapelaamisen neurobiologiset taustatekijät”.

Alkoholitutkimussäätiön tukea saaneita väitöskirjoja julkaistiin vuoden 2013 aikana yhdeksän. Vertaisarviointimenettelyn läpikäyneitä uusia artikkeleita ilmestyi kansainvälisissä julkaisusarjoissa 27 ja kotimaisissa sarjoissa 5. Lisäksi ilmestyi yksitoista muuta julkaisua. Alkoholitutkimussäätiö toimi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tiloissa Helsingissä osoitteessa Mannerheimintie 164a.

Toimintavuoden aikana säätiön tarkoituuspykälää muutettiin tämän yleiskatsauksen ensimmäisessä kappaleessa esitetyn mukaiseksi. Säätiö otti käyttöön uudet verkkosivut osoitteessa www.alkoholitutkimussaatio.fi sekä uudet sähköpostiosoitteet: info@alkoholitutkimussaatio.fi. Säätiön apurahojen haussa ja arvioinnissa otettiin käyttöön sähköinen www-pohjainen järjestelmä, josta vastaa AC Mainos Oy.

HALLINTO

Säätiön hallitus oli kertomusvuonna seuraava: sosiaali- ja terveysministeriön nimittämät jäsenet johtaja *Taru Koivisto*, professori *Esa Korpi*, tutkimusprofessori *Jussi Simpura* ja erikoistutkija *Pia Mäkelä*; Tieteellisten seurain valtuuskunnan nimeämät jäsenet tutkija *Heini Kainulainen*, professori *Markku Koulu*, professori *Elianne Riska* ja professori *Erkki Vuori*; Alko Oy:n nimeämä jäsen johtaja *Maritta Iso-Aho*. Hallituksen puheenjohtajana toimi *Jussi Simpura* ja varapuheenjohtajana *Erkki Vuori*.

Työvaliokuntaan kuuluivat hallituksen jäsenet *Korpi*, *Simpura*, *Riska* ja *Vuori*, puheenjohtajana *Simpura*. Säätiön ulkopuolisina asiantuntijoina työvaliokunnassa toimivat tutkimusprofessori *Kalervo Kiiänmaa* ja erikoistutkija *Christoffer Tigerstedt*, molemmat Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta. Tutkimusjohtajana ja sihteerinä toimi *Tomi Lintonen*. Tilintarkastajana oli KHT *Janne Elo*, varalla KHT *Suvi Suonsivu*. Taloudenhoitajana toimi *Visma Services Oy*.

Rahapelitutkimusvaliokuntaan kuuluivat Alkoholitutkimussäätiöstä tutkimusjohtaja *Tomi Lintonen* ja hallituksen jäsen, professori *Markku Koulu*. Säätiön ulkopuolisina asiantuntijoina toimivat akatemiaprofessori *Pertti Alasuutari* Tampereen yliopistosta, neuvotteleva virkamies *Kari Haavisto* sosiaali- ja terveysministeriöstä, professori *Visa Heinonen* Helsingin yliopistosta, osastonjohtaja *Mauri Marttunen* Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta, tutkimusjohtaja *Kati Rantala* Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta ja akatemiatutkija *Kari Vesala* Helsingin yliopistosta. Toimikunnan puheenjohtajana oli *Pertti Alasuutari*.

Hallitus kokoontui kolme kertaa, työvaliokunta neljä kertaa ja rahapelitutkimusvaliokunta yhden kerran.

TUTKIMUSTOIMINTA

TUTKIMUSSOPIMUKSET JA YHTEISTYÖHANKKEET

Säätiön ohjelmaan sisältyvät tutkimukset ovat edistyneet seuraavasti:

207 *Elämä kahden perheen välillä - laadullinen tutkimus sijoitettujen lasten selviytymiskeinoista ja toiminnallisuudesta.*

Hankkeesta valmistui väitöskirja "Participatory Policies and Social Rights in Out-of-home Placement Services. Negotiated Agencies of Vulnerable Children", joka käsittelee sitä, mitä tapahtuu, kun osallistumiselle rakentuvat toimintatavat lastensuojelussa kohtaavat yhä haastavampia tarpeita. Pääkysymyksiä ovat olleet: minkälaisen osan lasten sosiaaliset tarpeet saavat, kun vaikeita elämäntapoja säänteleviä kysymyksiä, kuten päihdeidenkäyttöä, käsitellään verkostoituneissa palveluissa? Nousevatko sosiaaliset tarpeet toiminnan keskiöön, vai tuottavatko osallistumiselle avoimet toimintatavat esteitä vastata näihin tarpeisiin? Tulokset osoittavat, että osallistumiselle avoimet toimintatavat eivät automaattisesti muutu lapsia sisällyttäviksi toimintatavoiksi. Sosiaaliset tarpeet ovat vain harvoin ratkaisevia tekijöitä, kun kumppanuuksia solmitaan. Tärkein tulos oli, että kaikkein heikoimmat lapset, kuten lapset jotka kärsivät omista päihdeongelmista, kohtasivat enemmän repressiivisiä vastatoimia kuin muut lapset. Näihin lapsiin kohdistui myös enemmän vaatimuksia itsekontrolliin. Lisäksi osallistavat käytännöt, kuten pyrkimys lisätä lasten mahdollisuuksia osallistua päätöksiin, jotka liittyvät heidän omaan elämäänsä, jäivät usein toteutumatta tässä ryhmässä. Ympäristö, joka tarjoaa tukea ja toimintatapoja aikuistuelle sekä selkeitä ennaltaehkäiseviä toimintatapoja esimerkiksi päihdeiden käytölle, näyttäisi kuitenkin tuottavan sisällyttäviä käytäntöjä myös heikoimmille yksilöille. Jatkokehitystyössä tulisi kiinnittää huomiota paremmin yhteen sovitettuihin ja yksilöityihin ohjeistuksiin siitä, miten osallistumiselle avoimia toimintatapoja tulisi soveltaa erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin sijaishuollon kontekstissa. Erityinen keskusvirasto, jonka vastuualueena olisi lastensuojelun kehittäminen ja koordinointi, voisi vastata tällaiseen tarpeeseen. Suuntaviivojen ja suositusten suunnittelussa voisi mainiosti käyttää apuna myös lasten henkilökohtaisia kokemuksia. Tutkija: *Petra Kouvonen*, Helsingin yliopisto.

208 *Juomiskulttuurin muutokset juomatapa-aineistojen valossa Suomessa vuosina 1968-2008.*

Hankkeesta valmistui väitöskirja "Not a wet generation but a wet nation: The dynamics of change and stasis in the Finnish drinking culture from 1968-2008". Suomalaisten humalajuomisen yleistyminen viime vuosikymmeninä on perustunut pitkälti siihen, että uudet sukupolvet ovat juoneet edeltäjiään säännöllisemmin ja rankemmin. Erityisesti naisten humalajuominen on yleistynyt sukupolvesta toiseen, mutta myös mie-

hillä eri kohorttien juominen eroaa selvästi toisistaan. Syntymäkohortit eivät poikkea toisistaan pienten alkoholimäärien juomisessa, mutta humalajuomisessa erot olivat suuria. Humalajuominen on yleistynyt sukupuolvesta toiseen naisilla 1960-luvulla syntyneisiin saakka, jonka jälkeen syntyneillä humalakulutus on hieman vähentynyt. Miesten humalajuominen kasvoi myös 1960-luvulla syntyneisiin saakka eikä ole sen jälkeen enää vähentynyt. Humalajuominen opitaan ikätovereilta ja oma juominen suhteutetaan ikätovereiden juomiseen. Mitä useammin ja rajummin toiset juovat, sen sallitumpaa normatiivisella tasolla on myös oma juominen: sukupolvet oppivat humaltumaan yhdessä. Sellaiset juomiskerrat, jolloin alkoholia nautitaan vain pieniä määriä, olivat selvästi yleisimpiä korkeassa ammattiasemassa työskentelevillä henkilöillä. Työntekijäasemassa olevat ovat juoneet muita useammin alkoholia suuria määriä kerralla, ja ero on kasvanut etenkin 2000-luvulla. Suhtautuminen alkoholin kohtuukäyttöön ja humaltumiseen on muuttunut sallivammaksi kuin koskaan aiemmin. Väestön alkoholipoliittiset mielipiteet osoittavat kuitenkin, että nykyistä alkoholipolitiikkaa halutaan ylläpitää tai jopa tiukentaa. Alkoholipolitiikan väljentämistä kannatettiin laajamittaisesti viimeksi 1990-luvun alkupuoliskolla, mutta mielipiteet ovat kiristyneet tasaisesti 1990-luvun lopulta saakka. Erityisesti alkoholipolitiikan suuret liberalisoinnit vuosina 1969, 1995 ja 2004 herättivät paljon huolta väestössä. Tutkija: *Janne Härkönen*, Alkoholitutkimussäätiö.

213 *Aivoperäisen hermokasvutekijän merkitys alkoholin juomisen säätelyssä.*

BDNF:n kuuluu hermokasvutekijöiden perheeseen. BDNF vaikuttaa muun muassa hermosolujen elossa säilymisessä ja hermoston plastisuudessa, oppimisessa, liikeaktiivisuuden ja ruokahalun säätelyssä sekä adiktiossa. BDNF signaloi pääasiassa TrkB-reseptorin kautta. Alkoholin ja muiden päihteiden on akuutisti annettuina todettu indusoivan sekä BDNF:n että TrkB:n. Tämän tutkimuksen tavoite on selvittää BDNF:n merkitystä alkoholin vahvistavissa vaikutuksissa ja juomisen säätelyssä. Tutkimuksessa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa olemme todenneet annosvasteisia ja temporaalisia aluespesifisiä muutoksia BDNF mRNA-tasoissa akuutin alkoholialtistuksen jälkeen wistar rottien aivoissa. Näistä osakokeista on julkaistu artikkeli *European Journal of Pharmacology* -lehdessä. Totesimme lisäksi, että akuutti alkoholialtistus muuttaa BDNF mRNA-tasoa AA- ja ANA-rotilla samansuuntaisesti kuin wistar-rotilla. Havaitsimme myös kantakohtaisen eron AA- ja ANA-rottien välillä BDNF:n perustasoisissa sekä vasteessa alkoholille ventraalisen tegmentuminen alueella (VTA). Tämä viittaa siihen, että BDNF erityisesti VTA:ssa saattaa olla osatekijä kantojen erilaisen juomisen taustalla. Barcelonan autonomisessa yliopistossa olemme määrittäneet BDNF:n vaikutuksia dopamiinin synteesiin ja vapautumiseen rottien striatumissa ja todenneet, että BDNF laskee dopamiinin synteesiä rotan striatumista tehdyissä miniprismoissa. Tutkija on ollut vuoden 2013 äitiysvapaalla. Tutkija: *Noora Raivio*, Päihteet ja riippuvuus -osasto, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (noora.raivio@helsinki.fi)

215 *Juomiskulttuurin moninaisuus - Naisten ja miesten humalan, kulutuskäytäntöjen ja juomistilanteiden tarkastelua.*

Hankkeesta valmistui väitöskirja ”Lähentyvätkö naisten ja miesten juomatavat? Kvalitatiivinen tutkimus sukupuolesta ja juomisesta.”, jossa tarkasteltiin naisten ja miesten juomisen lähentymistä haastattelemalla korkeammin ja vähemmän koulutettuja mies- ja naisryhmiä, jotka olivat syntyneet vuosina 1943–1950, 1959–1966, 1975–1982 ja 1983–1990. Tutkimuksen perusteella eri naissukupolvien alkoholinkäytössä on selviä sukupolvieroja. Tutkimuksen vanhin ja sitä nuoremmat naisryhmät elävät eri alkoholimaailmoissa ja suhtautuvat juomiseen ja humalajuomiseen eri tavoin. Miehillä suhde juomiseen ja humalaan on eri ikäryhmissä naisia yhtenäisempää. Miesten juomatavoissa näkyy kuitenkin koulutustaustan mukaisia eroja. Selvimmin ne näkyvät korkeammin koulutettujen ja vähemmän koulutettujen nuorten miesten humalasuhteen eroina. Kun vähemmän koulutetut nuoret miehet ovat omaksuneet perinteisen miehisin humalakulttuurin, vastaavanikäiset korkeasti koulutetut miehet ovat pyrkineet siitä eroon. Tutkimus osoittaa, että naisten ja miesten juomatavoissa on monia kerroksia, jotka tasapäistävä puhe naisten ja miesten juomisesta usein peittää alleen. Juomatapojen tarkastelu sukupuolten välillä ja sukupuoliryhmien sisällä tuo siten sävyjä naisten ja miesten juomista koskevaan keskusteluun. Siinä sekä naiset ja miehet sukupuolikategorioina että naisellinen ja miehinen juomiskäyttäytyminen on usein käsitetty yksiuotteisina ja toisilleen vastakkaisina. Simosen väitöskirjan mukaan kyse on pikemminkin feminiinisten ja maskuliinisten juomatapojen sekoittumisesta sekä naisten ja miesten alkoholisuhteen moninaisuudesta. Väitöstutkimus antaa myös viitteitä siitä, mitkä juomisen naisellisiksi ja miehiksi mielletyt piirteet ovat eri-ikäisillä naisilla ja miehillä yhä elinvoimaisia ja mitkä hakevat muotoaan. Humalajuominen on edelleen juomiskulttuurimme keskeinen piirre, mutta naiset ja miehet asettuvat humalajuomisen kentälle entistä monipuolisemmin. Samalla kun humala on tullut luontevaksi osaksi nuorten naisten kulttuuria ja salliva asenne on ohittanut humalaan liittyvän häpeän, näkyy nuorten koulutettujen miesten aseenteissa puolestaan irtiottoja perinteisestä miehisestä humalajuomisesta. Havainnot juomatapojen kerroksellisuudesta haastavat yksioikoista ajatusta naisten ja miesten juomisen lähentymisestä ja naisten omaksumasta miehisestä juomiskäyttäytymisestä. Vaikka nuoret naiset ja miehet ovat juomisessa tulleet lähemmäs toisiaan, vanhemmilla ikäryhmillä välimatka alkoholinkäytössä on edelleen pitkä. Juomatapojen moninaisuus kertoo, että juomista koskevissa arvoissa ja aseenteissa on vaihtelua iän ja koulutustaustan mukaan. Tämä tarkoittaa, että naiset ja miehet ovat myös alkoholinkäyttöä suitsevien ohjelmien kannalta epäyhtenäisiä kohderyhmiä. Tutkija: *Jenni Simonen*, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. (jenni.simonen@thl.fi)

217 *Päihdetapausten jakautuminen terveydenhuollon, sosiaalihuollon, vankeinhoollon ja poliisin säilön välillä.*

Väitöstutkimukseni Helsingin Yliopiston Sosiaalitieteiden laitoksella keskittyy päihdehaittoja käsittelevien instituutioiden työnjaon muutoksiin ja keskeisesti vankilassa tapahtuvan päihdekontrollin uusiin muotoihin. Olen kollegoideni kanssa analysoinut suomalaisille vangeille vuosina 1985, 1992 ja 2006 tehtyä terveystutkimusta. Totesimme, että vankien päihteiden käyttö on vahvasti lisääntynyt ja että keskeinen ongelmapäihde on vaihtunut alkoholista huumeisiin. Vankilan päihdeympäristön trendimuutokset ovat jossain määrin samansuuntaisia ”muun yhteiskunnan” kanssa (Lintonen & Obstbaum et al. 2012). Olemme myös havainneet, että päihteiden käytöstä johtuvat laitosvuorokaudet ovat lisääntyneet vuosien 1985 ja 2006 välillä, kun analysoidaan päihdehaittojen laitostenmuotoisen kontrollin jakautumista sosiaali- ja terveydenhuollon, poliisin säilön ja vankilan välillä. Työnjako on myös muuttunut niin, että enimmäistä laitosvuorokausista ennen 1990-luvun lamaa vastasi sosiaalihuolto, ja laman jälkeen suurin osa liittyi uusiin päihteiden ongelmakäyttäjien vankeustuomioihin. Selitystä olemme etsineet päihdehaittojen lisääntyneestä polarisaatiosta, oikeusjärjestelmän lisääntyneestä sensitiivisyydestä päihteisiin liittyviä rikoksia kohtaan sekä sosiaalihuollon laitostuntoutuksen vähentämisestä. (Obstbaum et al 2011). Tutkimuksen toisessa osassa tutkitaan suomalaisen vankilan suhtautumista vankien lisääntyneisiin päihdeongelmiin. Kansainvälisen suuntauksen mukaisesti Suomessakin päihdeongelmat nähdään kriminogeenisinä riskeinä tai tekijöinä, joihin lain mukaan tulisi vaikuttaa uusintarikollisuuden estämiseksi. Välineinä käytetään riski- ja tarvearvioita sekä rangaistusajan suunnitelmia. Tutkimuksessa kysytään, kuinka usein vangin päihdeongelma havaitaan vankilassa tehdyissä riski- ja tarvearvioissa sekä rangaistusajan suunnitelmissa, ja mitkä tekijät ennustavat päihdeongelman havaitsemista. Vankien terveystutkimukseen vuonna 2006 osallistuneiden vankien tietoja verrataan heidän omiin vankirekisteritietoihinsa. (Obstbaum et al. 2014, vertaisarvioitavana) Tutkimus analysoi lisäksi yhden suunnitellun artikkelin puitteissa sitä, mitä tapahtuu niille vangeille, joiden riski- ja tarvearviossa päihdeongelma on todettu. Artikkelin käsittelee sitä, missä määrin ongelman toteaminen johtaa toimiin ja sitä, mitkä tekijät keskeisesti ennustavat toimenpiteiden toteutumista ja mitkä niiden toteutumatta jäämistä? Aineistona käytetään vuonna 2011 vankilasta vapautuneiden henkilöiden vankirekisteritietoja. (Artikkeli on valmisteilla.) Työn teoreettinen ja kulttuurinen tausta on muuttuva suhtautuminen päihteiden ongelmakäyttäjiiin yhteiskunnan tasolla, sekä päihteen käytön näkyminen yksilöön liittyvänä riskinä, erityisesti vankilassa. Tutkimusta on raportoitu kahdessa vertaisarvioitavassa artikkelissa; niistä toinen on juuri vertaisarvioitavana ja toista valmistelaan parhaillaan. Tutkija: *Yaira Obstbaum*, Helsingin yliopisto. (yaira.obstbaum@om.fi)

221 *Sekakäyttöön liittyvät kuolemat: trendit, lääkkeiden päihdekäyttö ja riskien hallinta.*

Väitöstutkimuksessa tarkastellaan huumeisiin ja huumeiden, alkoholin ja lääkkeiden sekakäyttöön liittyviä kuolemia. Aikaisempi päihdetutkimus on keskittynyt pääasiassa yksittäisen päihteen käyttäjiin ja haittoihin, ja sekakäyttöä on tutkittu vähän. Kuitenkin eri päihteen samanaikainen tai rinnakkainen käyttö on hyvin tavallista. Tilastojen mukaan Suomen huumetilanne on ollut viime vuodet varsin vakaa. Poikkeuksena ovat huumeiden käyttöön liittyvät kuolemat: ne ovat lisääntyneet vuodesta 2003. Tätä on selitetty lääkeopioidimyrkytysten lisääntymisellä, erityisesti buprenorfiinien, bentsodiatsepiinien ja alkoholin yhteismyrkytyksillä. Suomi ei ole tässä kehityksessä yksin, sillä reseptilääkkeiden päihdekäyttö on lisääntynyt nopeasti länsimaissa viime vuosikymmenen aikana. Väitöskirja vastaa näitä teemoja a) tutkimalla sekakäyttökuolemien trendejä Suomessa, b) vertailemalla sekakäyttökuolleisuutta eri sosioekonomisissa ryhmissä ja c) arvioimalla lääkereseptien ja sekakäyttökuolemien välistä yhteyttä sekä vihdoin d) tarkastelemalla käyttäjien näkemyksiä sekakäyttöriskeistä. Vuoden 2013 aikana tutkimuksen tuloksia on esitelty Kettil Bruun Societyn konferenssissa Ugandassa ja kotimaisissa seminaareissa. Vuoden aikana on kirjoitettu kaksi artikkelikäsikirjoitusta. Tutkija: *Sanna Rönkä*, Helsingin yliopisto.

222 *Opioidireseptorien merkitys alkoholiriippuvuuden kehittymisessä - ilmenemisen lisäämisen ja estämisen vaikutus alkoholin juomiseen.*

Alkoholin juomisen säätelyyn ja alkoholiriippuvuuden kehittymiseen vaikuttavien tekijöiden tunteminen on tärkeää, jotta olisi mahdollista kehittää entistä tehokkaampia alkoholismiin lääkehoitoja. Alkoholin vaikutusten välittämiseen osallistuvat useat eri välittäjäainejärjestelmät, joista opioidergisen järjestelmän on osoitettu olevan keskeisessä asemassa. Alkoholi lisää endogeenisten opioidipeptidien vapautumista, jotka puolestaan välittävät vaikutuksiaan mm. μ - ja κ -opioidireseptoreiden kautta. Näitä opioidireseptoreita on mm. *accumbens*-tumakkeessa, joka on tärkeä aivoalue tutkittaessa alkoholin juomista. μ -opioidireseptoreilla on osoitettu olevan tärkeä rooli alkoholin juomisessa. Sen sijaan κ -opioidireseptoreiden merkitystä alkoholiriippuvuudessa on tutkittu huomattavasti vähemmän, ja tutkimustulokset ovat olleet ristiriitaisia. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää opioidergisen järjestelmän, erityisesti μ - ja κ -opioidireseptoreiden, merkitystä alkoholin juomisen säätelyssä alkoholia runsaasti juovaa AA (Alko Alcohol) –rottakantaa apuna käyttäen. Tutkimuksissamme käytimme rottia, joiden alkoholin kulutus oli vakiintunut tietylle tasolle ennen kokeiden aloittamista. Tutkimme μ -opioidireseptoreiden roolia alkoholin juomisessa siten, että pyrimme lisäämään *accumbens*-tumakkeen paikallista μ -opioidireseptorivälitteistä viestintää. Tämä toteutettiin *accumbens*-tumakkeeseen annostellun lentivirusvektorin avulla, joka tuottaa μ -opioidireseptorigeeniä tavanomaista suurempaa reseptorituotantoa varten. Tutkimuksissamme ne eläimet, joille annosteltiin tätä virusvek-

toria, joiivat 10 % enemmän alkoholiliuosta kuin verrokkiryhmät. Tutkimuksemme mukaan μ -opioidireseptoreilla on merkitystä erityisesti alkoholin juomisen aloittamisessa. Tulokset esitettiin syyskuussa kansainvälisessä European Behavioural Pharmacology Societyn kokouksessa Ranskassa. Olemme lisäksi pyrkineet selvittämään akkumbaalisten κ -opioidireseptoreiden merkitystä alkoholin juomisessa annostelemalla kyseiseen aivoalueeseen κ -opioidireseptoreihin vaikuttavia aineita. Tutkimuksissamme pitkävaikutteinen κ -opioidireseptoriantagonisti JD1c lisäsi ajan myötä alkoholin kulutusta kahden viikon seurantajakson aikana verrokkiryhmään nähden. Nämä tutkimustulokset antavat lisävahvistusta κ -opioidireseptoreiden osallisuudesta alkoholin juomisen säätelyyn. Kaiken kaikkiaan tutkimustulokset vahvistavat opioidergisen järjestelmän merkitystä tutkittaessa alkoholiriippuvuutta. Tutkimukset tähtäävät väitöskirjaan. Tutkija: *Johanna Uhari*, Helsingin yliopisto. (johanna.uhari@helsinki.fi)

223 *Dopamiinin ja histamiinin yhteistoiminta alkoholiaddiktiossa.*

Tutkimukseen ovat osallistuneet hankkeen johtaja professori Pertti Panula, tutkijatohtori Saara Nuutinen, proviisori Jenni Vanhanen ja lääketieteen lisensiaatti Tiia Ojala. Vanhanen ja Ojala tekevät aiheesta väitöskirjaa. Hiirillä tutkittiin edelleen histamiini-H3-reseptorsalpaajan vaikutusta alkoholiannosteluun liitetyn virikkeen laukaisemaan retkahduskäyttäytymiseen. Kun virikkeen ja alkoholiannostelun kytkentä poistettiin, annostimen painaminen väheni. Palautetun virikkeen jälkeen H3-salpaajaa saaneet hiiret eivät yrittäneet annostella itselleen alkoholia kuten kontrollihiiret. Histamiini H3-reseptorin salpaus ei lisännyt dopamiinin erittymistä nucleus accumbensin alueella hiirillä. Sen sijaan alkoholi yhdessä H3-reseptorisalpaajan kanssa annosteltuna lisäsi histamiinin erittymistä, mikä vahvistaa käsitystä histamiinin osuudesta H3-reseptorisalpauksen vaikutukseen alkoholin aiheuttaman paikkahakuisuuden estossa. Tulosten perusteella H3-salpaajia kannattaisi testata myös ihmisillä, sillä toistaiseksi kaikilla hiiren ja rotan alkoholinjuomismalleilla on saatu merkitsevä väheneminen H3-salpaajilla. H3-reseptorivälitteisen mekanismin selvittämiseksi tutkimme myös histamiini H3-reseptorisalpauksen vaikutusta dopamiinireseptoriagonistien aiheuttamiin signaalintireitteihin. Dopamiinivaikutusten estyminen viittaa siihen, että ainakin striatumin alueella eräät dopamiinin vaikutukset vaativat myös toimivan H3-reseptorin. Tutkimusta esiteltiin Society for Neurosciencen kokouksessa San Diegossa lokakuussa 2013. Tutkija: *Pertti Panula*, Helsingin yliopisto. (pertti.panula@helsinki.fi)

224 *Ympäristön vaikutus geenien säätelyyn: raskausaikaisen alkoholi-altistuksen aiheuttamat epigeneettiset muutokset aivojen kehityksessä.*

Hypoteesimme mukaan sikiön altistaminen alkoholille vaikuttaa epigenomin muodostumiseen ja saa näin aikaan pysyviä rakenteellisia sekä toiminnallisia muutoksia. Tutkimuksemme tavoitteena on 1) selvittää miten

alkoholi saa aikaan jälkeläisissä sikiöaikaisen alkoholi-altistuksen aiheuttamat oireyhtymät (FASD) sekä 2) löytää lasten ilmiänsua ennustavat biomarkerit ja näin parantaa mahdollisuuksia varhaiseen diagnoosiin ja kehityksen tukeen. Ymmärtääksemme alkoholin vaikutusmekanismin ja seuraukset yksilön ilmiänsuun käytämme tutkimuksessa hiirimallia (FAS-hiirimalli) ja keräämme lapsista biologisia näytteitä sekä seuraamme heidän kehitystään (epiFASD-projekti). FAS-hiirimallilla tutkimme muutoksia raskauden kahdeksan ensimmäisen päivän aikana alkoholille altistuneiden jälkeläisten geenien ilmenemisessä sekä epigenomissa. Tämä alkoholi-altistus vastaa ihmisellä raskausviikkoja 3 - 4. Tuolloin ei nainen usein vielä tiedä olevansa raskaana. Olemme keskittyneet työssämme aivoihin ja havainneet muutoksia hippokampusten geenien ilmenemisessä verrokkien ja etanolille altistettujen jälkeläisten välillä. Olemme huomanneet muutoksia myös DNA-metylaatioissa, mikä viittaa alkoholin vaikuttavan geenien epigeneettiseen säätelyyn. Selvittääksemme aikaisen alkoholi-altistuksen vaikutuksen aivojen kehitykseen ja mahdolliset pysyvät muutokset aivojen rakenteissa, olemme magneettikuvanneet hiirtemme aivoja. Magneettikuvien perusteella näinkin aikainen alkoholi-altistus saa aikaan merkittäviä muutoksia aivojen rakenteissa. epiFASD-tutkimuksessa olemme aloittaneet syksyllä 2013 näytteiden keräämisen vastasyntyneistä raskauden aikana alkoholille altistuneista lapsista ja heidän vanhemmistaan yhteistyössä Naistensairaalan, Kättilöopiston ja Lastensairaalan kanssa. Tavoitteenamme on kerätä 2,5 vuodessa tutkimukseen 100 alkoholille altistunutta lasta, 50 tupakkaverrokkia ja 100 normaalisynnyttäjää. Keräämme lapsista biologisia näytteitä, lasten kehitystä arvioidaan 2 - 3 ja 5 - 6 vuoden iässä ja seuraamme kehitystä neuvola-, KELA- ja potilastietojen avulla. Tutkimalla keräämiämme näytteitä geneettisillä ja epigeneettisillä menetelmillä ja vertaamalla tuloksia lasten kehityksestä kerättyyn tietoon toivomme ymmärtävämmek, mikä saa aikaan FAS:lle ja FASD:lle tyypilliset piirteet. Tavoitteenamme on löytää verestä biomarkerit, joiden avulla on mahdollista kartoittaa heti syntymän jälkeen alkoholi-altistuksen lapselle aiheuttamien vaurioiden laajuus. Olen tammikuussa 2013 perustanut ympäristöepigenetiikan tutkimusryhmän lääketieteellisen genetiikan osastolle Haartman-instituuttiin, Helsingin yliopistoon. Projektista valmistui FM Heidi Marjosen ja FM Anna Nymanin toimesta kaksi pro gradu -työtä keväällä. FM Heidi Marjonen on jatkanut ryhmässäni väitöskirjaopiskelijana. Tutkija: *Nina Kaminen-Ahola* Tutkija: Ympäristöepigenetiikan tutkimusryhmä, lääketieteellisen genetiikan osasto, Haartman-instituutti, Helsingin Yliopisto. (nina.kaminen@helsinki.fi)

226 *Nuoret ja muuttuva kontrollikulttuuri – Riköskäyttäjytymisen, alkoholin juomisen ja julkisen tilan käytön sosiaalista kontrollia.*

Sosiologian alan väitöskirjatutkimuksen aiheena on alaikäisiin nuoriin kohdistuva poliisi- ja vartijakontrolli. Hanke tuottaa tietoa poliisi- ja vartijakohtaamisten väestötason laajuudesta, kontrollin kohdistumisen riskitekijöistä ja kohtaamisten merkityksestä nuorten elämässä. Tutkimus

tarkastelee nuorten näkökulmasta alkoholin juomiseen, rikoskäyttäytymiseen ja vapaa-ajan viettoon liittyviä nuorten kohtaamisia poliisin ja vartijoiden kanssa. Hanke tutkii miten luottamusta rakennetaan nuorten ja kontrollitoimijoiden välillä. Hankkeessa hyödynnetään kvantitatiivista ja kvalitatiivista aineistoa (mixed methods). Tutkimusaihe pohjautuu keskusteluihin nuoriin ja nuorten alkoholinkäyttöön kohdistuvan kontrollin tehostumisesta, riskihallinnasta ja vartijasektorin laajentumisesta. Tutkimus on alkanut vuonna 2011 ja sen toteutus jatkui säätiön rahoituksella vuoden 2012 keväästä alkaen. Suunnitelmana on julkaista tuloksista neljä artikkelia, joista muodostuu artikkeliväitöskirja. Kvantitatiivisen aineiston pohjalta tehdään kaksi osatutkimusta. Aineistona on kansallisesti edustava Nuorisorikollisuuskysely (NRK-2008), johon vastasi 5826 iältään 15–16-vuotiasta nuorta. Hankkeen ensimmäinen artikkeli käsitteli nuoriin kohdistuvia poliisin toimenpiteitä, ja se julkaistiin vuonna 2013 kansainvälisessä vertaisarvioidussa lehdessä. Artikkelin tulosten mukaan poliisikontrolli oli yleistä, ja se kohdistui osin valikoivasti: ammattikouluun pyrkivillä nuorilla ja ei-ydinperheiden lapsilla oli suurempi riski poliisille kiinnijäämiselle (muun muassa rikosaktiivisuus vakioitu). Tarkasteltaessa alueita havaittiin, että kaupungissa asuvilla riski jäädä poliisin kiinni ottamaksi oli suurempi. Lisäksi aktiivinen rikollisuus ja humalahakuinen juominen lisäsivät toimenpiteiden todennäköisyyttä. Toinen artikkeli käsittelee vartijoiden nuoriin kohdistamien puuttumistoimenpiteiden laajuutta ja kontrollin kohdistumisen riskitekijöitä. Jakson aikana on jatkettu toisen artikkelikäsitelmän työstämistä, ja se on lähetetty syksyllä 2013 arvioita-vaksi kansainväliseen lehteen. Kvalitatiivisen aineiston pohjalta on niin ikään tarkoitus tehdä kaksi osatutkimusta. Aineistona on noin 15–17-vuotiaiden nuorten kanssa pääkaupunkiseudulla toteutetut ryhmähaastattelut (9 haastattelua, 31 nuorta). Aineisto käsittelee nuorten, poliisin ja vartijoiden vuorovaikutustilanteita nuorten näkökulmasta. Tutkimus tarkastelee luottamuksen rakentumista nuorten ja kontrollitoimijoiden välillä, ja se myös vertailee käsityksiä poliisista ja vartijoista. Nuorten alkoholin käyttö kaupunkitilassa on yksi keskeinen kohtaamistilanne. Hanke tutkii, miten nuoret muodostavat käsityksiä onnistuneista ja epäonnistuneista alkoholin käytön puuttumistilanteista. Vuonna 2012 aloitettua aineiston keruuta on jatkettu. Keväällä 2013 tehtiin yhteensä seitsemän ryhmähaastattelua, ja aineiston analyysi aloitettiin syksyllä. Vuoden 2013 aikana hankkeen tuloksia on esitelty muun muassa kansainvälisessä konferenssissa, ja tutkija on luennoinut Turun yliopistossa. Tutkija on ollut vuoden 2013 alussa kolme kuukautta tutkijavierailulla sosiologian laitoksessa University of Yorkissa, Englannissa. Tutkija: *Elsa Saarikkomäki*. (elsa.saarikkomaki@helsinki.fi)

227 *Vanhempien päihdeongelmien yhteys lapsen huono-osaisuuden kasautuviin riskitekijöihin teini-iässä.*

Sosiologian alan väitöstutkimuksessa tarkastellaan eri näkökulmista vanhempien päihdeongelmiin liittyvää ja lapselle mahdollisesti siirtyvää

huono-osaisuutta. Tutkimuksen taustalla ovat havainnot alkoholin kulutuksen kasvusta etenkin vanhemmuusikäisillä naisilla neljänkymmenen viime vuoden aikana ja havainnot huumeiden käytön lisääntymisestä ja vakiintumisesta aiempaa korkeammalle tasolle 1990-luvun aikana. Vanhempien haitallinen päihteiden käyttö lapsen kasvuympäristössä on merkittävä lapsen hyvinvointiin vaikuttava tekijä. Tällainen päihdekäyttö voi kietoutua myös muihin ongelmiin, kuten vanhempien mielenterveysongelmiin ja perheen toimeentulovaikeuksiin. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää vanhempien päihdeongelmien yhteyttä lapsen terveydellisen, sosiaalisen ja taloudellisen huono-osaisuuden riskitekijöihin lapsen syntymästä kahdenkymmenen vuoden ikään saakka. Tutkimuksen aineistona on laaja viranomaisrekistereihin perustuva aineisto vuonna 1991 syntyneistä lapsista ja heidän biologisista vanhemmistaan. Aineisto mahdollistaa kohortin seurannan vuoteen 2011 saakka. Analyysimenetelmänä käytetään pitkittäisaineistolle sopivia tilastoanalyysijä. Vuonna 2013 tutkimusta tehtiin tutkimussopimuksella. Vuoden 2013 aikana valmisteltiin ensimmäistä artikkelikäsitkirjoitusta, suunniteltiin toisen artikkelin sisältöä ja tehtiin alustavia analyysijä. Tutkimusaineiston viimeisen osan saaminen viivästyi Kelan henkilöstöresurssien takia, ja tutkimusaineisto oli valmis vasta marraskuussa 2013. Tämän vuoksi lopulliset analyysit voitiin aloittaa vasta loppuvuonna. Tutkimushankkeen alustavia tuloksia esiteltiin Kettil Bruun Societyn konferenssissa Kampalassa, Ugandassa 4.6.2013 otsikolla ”Parental substance abuse and adolescent mental health disorders, self-destructive behavior and death – A register-based study on children born in 1991 and their biological parents”. Vuonna 2014 tavoitteena on saattaa kaksi artikkelikäsitkirjoitusta valmiiksi. Tutkija: Marke Jääskeläinen, Helsingin yliopisto. (marke.jaaskelainen@thl.fi)

229 *Neuroinflammaation vaikutus alkoholinkulutukseen hiirimallissa; P2RX7-reseptorin merkitys.*

Neuroimmunisignaalointi näyttää olevan merkittävässä roolissa alkoholiaddiktiassa. Immuunijärjestelmän on havaittu säätelevän alkoholin akuutteja ja kroonisia vaikutuksia. Esimerkiksi mikroglian aktiivisuutta hillitsevän minosykliinin on nähty vähentävän alkoholin kulutusta hiirillä. Neuroimmunisignaaloinnin ja alkoholin vuorovaikutusmekanismeja ei kuitenkaan tunneta. Hypoteesimme mukaan masennukseen ja alkoholismiin yhdistetty immuunijärjestelmän signaalintimolekyylillä P2RX7:n saattaisi olla tärkeä tekijä immuunijärjestelmän ja etanolin vuorovaikutuksessa. P2RX7 on ATP:n aktivoima reseptori, joka säätelee immunisignaalointia mm. mikrogliassa ja vaikuttaa proinflammatoristen sytokiinien tuotantoon. Hiljattain kuvatussa hiirimallissa akuutin lipopolysakkaridikäsittelyn (LPS) aiheuttama systeeminen tulehdustila lisäsi pitkäaikaisesti hiirten alkoholin kulutusta tukien oletusta, että neuroinflammaatio aiheuttaa alkoholin kulutusta lisääviä muutoksia aivoissa. Saman mallin (vapaavalintainen alkoholin juominen, nousevat etanolikonsentraatiot, vuorokausikulutuksen seuranta) mukaan toteut-

tamissamme juomakokeissa seitsemän viikon ikäisinä LPS-käsittelyn (1 mg/kg, i.p.) saaneiden hiirten alkoholin kulutus erosi kontrolliryhmän kulutuksesta vain uroksilla, ei naarailla. Tilastollisesti merkitsevä ero tuli esiin 21 % (v/v) alkoholikonsentraatiolla. Kuitenkin vastoin aiempia havaintoja LPS-käsittely vähensi alkoholin kulutusta. Uroshiirten etanolin juonti väheni deprivaaation jälkeen molemmissa käsittelyryhmissä, mutta LPS-käsitellyt hiiret näyttivät kuluttavan myös tässä kokeessa kontrollihiiriä vähemmän alkoholia. Toisessa koesarjassa käytimme vain uroshiiriä. Hiiret saivat LPS- (1 tai 1.5 mg/kg) tai kontrolli-injektion 12 viikon ikäisinä. Tuloksien mukaan 1 mg/kg LPS- ja saliiniryhmän hiirten alkoholinkulutus ei eronnut toisistaan, mutta sitä vastoin 1.5 mg/kg LPS-käsitellyt hiiret joivat edellisiä ryhmiä vähemmän alkoholia. Viikon etanolideprivaaation jälkeen erot kuitenkin tasoittuivat. Koska tulokset mainituilla LPS-annoksilla olivat ristiriidassa aiemmin raportoidun vaikutuksen kanssa, tutkimme myös pienempien LPS-annosten (0.2, 0.5 ja 1 mg/kg) vaikutusta 2-4 tunnin alkoholin (15 %, v/v) kulutukseen ”drinking in the dark (DID)”-menetelmällä. Tälläkään menetelmällä emme näneet alkoholin kulutuksen kasvua 1 mg/kg LPS-annoksella, mutta 0.5 mg/kg käsittely näytti lisäävän etanolin kulutusta osana testipäivistä. Tuloksemme osoittavat, että kirjallisuudessa kuvattu LPS:n aiheuttama alkoholin kulutuksen kasvun malli on herkkä ympäristöolosuhteille eikä ole siten helposti toistettavissa muissa laboratorioissa. Yhteenvetona voimme sanoa alkoholin juontikokeistamme, että etanolin vuorokausikulutusta seuranneissa kokeissa havaitut LPS-vaikutukset olivat alkoholin kulutusta vähentäviä, toisaalta DID-kokeen tulosten perusteella näyttäisi kuitenkin siltä, että neuroimmunijärjestelmän aktivoituminen LPS-käsittelyn vaikutuksesta voi olosuhteista ja annoksesta riippuen johtaa myös alkoholin kulutuksen lisääntymiseen. Olemme myös tutkineet P2RX7:n antagonistien, etenkin Brilliant Blue G:n (BBG) akuuttia ja kroonista vaikutusta alkoholivälitteiseen käyttäytymiseen, kuten lokomotoriikkaan, sedaatioon, motoriikkaan ja kääntymisrefleksin (loss of rightning reflex) palautumiseen. Lisäksi olemme tutkineet subkroonisen BBG:n vaikutusta alkoholin kulutukseen DID-mallissa. Kokeidemme perusteella BBG (50 mg/kg, i.p.) ei vaikuta alkoholin akuutteihin käyttäytymisvaikutuksiin eikä subkroonisesti annosteltuna (75 mg/kg/vrk, i.p.) muuta hiirten DID-menetelmällä mitattua alkoholin kulutusta. Tulostemme perusteella P2RX7 ei näytä osallistuvan alkoholin akuuttien vaikutusten välittämiseen tai alkoholin kulutuksen säätelyyn, kun LPS-käsittelystä on kulunut neljä viikkoa. BBG:n on raportoitu kulkeutuvan basaalioloissa aivoihin, joten aiomme analysoida alkoholinjuontikokeista kerätyistä aivonäytteistä muun muassa BBG-käsittelyn vaikutusta neuroinflammaatioon. Tämä väitöskirjaan tähtäävä tutkimus on aloitettu uutena projektina huhtikuussa 2013. Tutkijat: *Mira Lainiola* ja *Anni-Maija Linden*, Helsingin yliopiston biolääketieteen laitos, farmakologia.

230 *Dieteettisistä opeista klinisiin ja sosiaalisiin alkoholitutkimuksiin: Alkoholiiin liittyvät ilmiöt eurooppalaisessa lääketieteessä 1700-luvulla ja 1800-luvun alkupuoliskolla.*

Alkoholin liikakäyttöön liittyvät sairaudet vakiintuivat lääketieteellisen tiedonmuodostuksen kohteiksi 1700-luvun lopulta lähtien. 1800-luvun puoliväliin mennessä esiteltiin mm. sellaiset alkoholispesifit kliiniset käsitteet kuin delirium tremens ja krooninen alkoholismi. Samalla alkoholin liikakäytöstä itsestään tuli empiiristesti tutkittava tieteellinen kysymys. Ennen 1700-luvun loppua liiallista juomista oli käsitelty etupäässä terveyden vaalimiseen tähtäävissä dieteettisissä elämäntapaohjeissa, joissa liikajuominen oli yksi poikkeamismuoto kohtuullisuuden hyveestä. Kohtuullisuudesta poikkeaminen oli moraalisesti latautunut yleistasonen ja itsestään selvä syy monenlaisille sairauksille. Tässä tutkimuksessa luodaan kokonaiskuvaa keskeisistä eroista ja jatkumoista empiirisen tutkimusotteen ja perinteisen dieteettisen ymmärryksen välillä. Tutkimushankkeen perusta on väitöskirjaprojektissa, jossa on tuotu esiin 1800-luvun alun eurooppalaisten lääkäreiden sosiokulttuurisia tekijöitä painottanut etiologinen ajattelu. Tässä tutkimuksessa laajennetaan näkökulmaa a) kytkemällä etiologisen ajattelun muutokset kliinisen työn ja tiedonmuodostuksen ihanteiden muutoksiin; ja b) vertaamalla eroja ja jatkuvuuksia siirryttäessä moraalisenä velvollisuutena ymmärretystä kohtuullisuusihanteesta empiirisesti rakennettuihin argumentteihin liiallisesta juomisesta yksilömoraalin ylittävänä ilmiönä. Alkoholitutkimussäätiö rahoitti projektia kuusi kuukautta vuonna 2013. Tänä aikana kerättiin 1600- ja 1700-luvun dieteettiseen alkoholiajatteluperinteeseen liittyvää täydentävää alkuperäisaineistoa, aloitettiin tämän aineiston analyysi sekä luotiin kansainvälisiä tutkimuskontakteja (tutkijavierailukutsu Centre for History in Public Health, London School of Hygiene & Tropical Medicine). Artikkelikäsitelmäkirjoitus, joka pureutuu dieteettisen ja 1800-luvun alun ajattelun eroihin suhteessa tavanmukaistuneeseen juopotteluun, valmistuu vuoden 2014 aikana. Tutkija: *Arto Ruuska*.

APURAHAT

Alkoholitutkimussäätiön hallitus päätti kokouksessaan 25.11.2013 vuoden 2013 apurahojen jaosta. Hakemuksia oli jätetty yhteensä 50 kappaletta, ja uusia apurahoja jaettiin 21. Lisäksi jatkettiin seitsemän tutkimussopimusprojektin rahoittamista aiempien päätösten mukaisesti. Myönnettyjen apurahojen summa on yhteensä 397.363 euroa.

Alkoholitutkimussäätiö myönsi lisäksi erityismäärärahoista rahapeliongelmiä koskeviin tutkimuksiin apurahaa 259.692 euroa.

Heikki Wariksen apurahan sai *Yaira Obstbaum*.

Alkoholitutkimukseen suunnattuja apurahoja on kahdenlaisia: varsinaisia ja tutkimussopimusapurahoja.

VARSINAISET APURAHAT

Yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellinen tutkimus mukaan luettuna humanistinen tutkimus

Valtiot. toht. *Janne Härkönen* 27.000 euroa:

Riskijuomisen pysyvyyttä, muutosta ja haitallisia seurauksia ennustavat tekijät 11 vuoden seurannassa

Yhteiskuntat. maist. *Teija Karttunen* 21.000 euroa:

Naisten ja äitien päihdehoidon interventiot. Etnografinen tutkimus kahdesta päihdehoitolaitoksesta

M.Ed., M.Sc. *Yang Liu* 12.348 euroa:

Socioeconomic differences in adolescent alcohol use and the effect of parenting style on it: Trends in the Finnish Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study 1994–2010

Valtiot. maist. *Yaira Obstbaum* 6.905 euroa:

Päihdetapausten jakautuminen terveydenhuollon, sosiaalihuollon, vankeinhoito- ja poliisin välillä

Valtiot. maist. *Elina Renko* 6.250 euroa:

Asennoituminen alkoholinkäytön puheeksiottoon ja käyttöön liittyvään neuvontaan sosiaalityössä - asiakkaan ja ammattilaisen näkökulma

Yhteiskuntat. maist. *Kari Tolonen* 5.250 euroa:

Rikokseen syyllistyneiden motivointi päihteiden käytön muutokseen

Luonnontieteellinen, lääketieteellinen ja kliininen tutkimus

Fil. toht. *Teemu Aitta-Aho* 22.000:

Glutamaatin välittämä neuroplastisuus alkoholi- ja huumeriippuvuudessa

Fil. maist. *Lana Dokleja* 28.750 euroa:

Alkoholin ja huumeiden vaikutukset hermosolujen morfologiaan

Lääket. lis. *Margareeta Häkkinen* 7.000 euroa:

Pregabaliinin väärinkäyttö ja siihen liittyvä alkoholin ja opioidien oheiskäyttö

Dos. *Esko Kankuri* 18.760 euroa:

Mitochondria as a common pathway for alcohol- and amphetamine-type stimulant-induced neurotoxicity

MSc. *Suyen Karki* 5.250 euroa:

Psychosocial problems and substance use among Nepalese adolescents: planning a model for early-intervention

Lääket. lis. *Essi Salama* 12.000 euroa:

Maahanmuuttajien päihteiden käyttö ja sitä selittävät tekijät. Tutkimus kurdi-, somalialais- ja venäläistäustaisista maahanmuuttajista Suomessa

Fil. kand. *Andrey Taranukhin* 13.500 euroa:

Developmental differences in toxicity of ethanol and taurine co-administration and its mechanisms

LAUDATURTYÖT

Yhteiskuntat. maist. *Jenni Lares* 1.000 euroa:

Jok' on joukossa ilona, ravintona rahvassa. Alkoholijuomien taloudelliset ja sosiaaliset merkitykset ennen paloviinan yleistymistä 1500-luvun Suomessa

Kasvatust. ja valtiot. maist. *Oki Lindgrén* 1.000 euroa:

Filosofisia näkökulmia alkoholiriippuvuuden selitysmalleihin ja lääketoimituksiin

TUTKIMUSSOPIMUKSET

Aikaisempiin päätöksiin perustuvat jatkorahoitukset

Valtiot. maist. *Marke Jääskeläinen* 21.500 euroa:

Vanhempien päihdeongelmien yhteys lapsen huono-osaisuuden kasautuviin riskitekijöihin teini-iässä

Dos. *Anni-Maija Linden* ja työryhmä 29.050 euroa:
Neuroinflammaation vaikutus alkoholinkulutukseen hiirimallissa;
P2RX7 reseptorin merkitys

Valtiot. maist. *Yaira Obstbaum* 11.375 euroa:
Päihdetapausten jakautuminen terveydenhuollon, sosiaalihuollon, van-
keinhoillon ja poliisin säilön välillä Suomessa ja Norjassa vuodesta 1980

Prof. *Pertti Panula* ja työryhmä 4.000 euroa:
Histamiinin ja dopamiinin yhteistoiminta alkoholikäyttäytymisessä ja
alkoholismin hoidossa

Valtiot. maist. *Sanna Rönkä* 21.000 euroa:
Huumeisiin liittyvät kuolemat ja riskienhallinta institutionaalisesta ja
käyttäjän näkökulmasta

Valtiot. maist. *Elsa Saarikkomäki* 21.700 euroa:
Nuoret ja muuttuva kontrollikulttuuri - Rikoskäyttäytymisen, alkoholin
juomisen ja julkisen tilan käytön sosiaalista kontrollia

Prov. *Johanna Uhari* 35.000 euroa:
Opioidireseptorien merkitys alkoholiriippuvuuden kehittämisessä - il-
mentymisen lisäämisen ja estämisen vaikutus alkoholin juomiseen

Uudet rahoituspäätökset

Dos. *Mikko Airavaara* ja fil. maist. *Maryna Veremieva* 33.000 euroa:
Glioslulinjaperäisen hermokasvutekijän merkitys alkoholihimossa

Dos. *Marko Elovainio* ja psykol. lis. *Salla Vuoristo-Myllys* 8.100 euroa:
Alkoholin käyttö yli elinkaaren - ympäristön ja persoonallisuuden vai-
kutukset juomistottumuksiin

Fil. toht. *Antti Nissinen* 19.000 euroa:
Alkoholin aineenvaihduntatuotteiden aiheuttamat immuunivasteet

Yhteiskuntat. toht. *Henna Pirskanen* 4.500 euroa:
Päihdeongelma perheessä - jännitteiset perhesuhteet ja eriarvoisuus

Prov. *Johanna Uhari* 8.000 euroa:
Opioidireseptorien merkitys alkoholiriippuvuuden kehittämisessä - il-
mentymisen lisäämisen ja estämisen vaikutus alkoholin juomiseen

Dos. *Mikko Uusi-Oukari* 44.000 euroa:
Aivojen estävät välittäjäainereseptorit ja alkoholihumala

RAHAPELITUTKIMUS

Fil. maist. *Jukka Ahonen* 21.000 euroa:
Suomalainen rahapelaaminen, hyvinvointivaltio ja palkkatyö

Terveystiet. maist. *Syaron Basnet* 21.500 euroa:
Expanding the study of actual Internet gambling behavior: Exposure and adaption within a newly opened market

M. Soc. Sc. *Michael Egerer* 26.800 euroa:
Medicalizing problem gambling? Boundary-work from two sides of the border

Valtiot. maist. *Maria Heiskanen* 23.280 euroa:
Rahapelien ongelmapelaaminen hyvinvoinnin vajeena ja sosiaalipolitiikan haasteena

Lääket. toht. *Juho Joutsa* 28.500 euroa:
Aivojen toiminta ja välittäjäaineet pelihimossa

Yhteiskuntat. maist. *Kalle Lind* 24.000 euroa:
Rahapelaaminen ja poliisin tietoon tulleet rikollisuus

Valtiot. maist. *Antti Myllymaa* 10.500 euroa:
Internet-rahapelialan kehitys ja sääntely Euroopassa

Prov. *Ville Oinio* 40.750 euroa:
Uhkapelaamisen neurobiologiset taustatekijät

Valtiot. maist. *Virve Pöysti* 27.400 euroa:
Welfare benefits and costs of gambling – A comparative study of Finland and France

Terveystiet. maist. *Tiina Räsänen* 25.662 euroa:
Nuorten rahapelaaminen riski- ja ongelmakäyttäytymisen näkökulmasta

Lääket. toht. *Mika Scheinin* 10.500 euroa:
Opioidireseptorisalpaaja naloksonin käyttö rahapeliongelmaisen henkilön hoidossa: tutkimusvalmisteiden biologisen hyötyosuuden varmistaminen

MUU TOIMINTA

Alkoholitutkimussäätiö järjesti joulukuussa 2013 vuosiseminaarin, jonka aiheena oli ”Juomatavat Venäjällä ja Suomessa”. Seminaarissa esiintyivät *Esa Österberg, Anna Bailey, Anastasia Verho, Tomi Lintonen, Christoffer Tigerstedt, Heli Mustonen ja Pia Mäkelä*. Kettil Bruun -palkinnon saaja *Terttu Utriainen* piti tilaisuudessa esitelmän ”Tieteentekijät: tiedontuottajia, tulevaisuuden näkijöitä, arvojen puolestapuhujia vai poliitikkoja?” Seminaarin päätteeksi julkistettiin ja jaettiin säätiön apurahat.

Tomi Lintonen oli Tampereen yliopiston terveyden edistämisen dosentti ja A-klinikkasäätiön valtuuskunnan 1:nen varapuheenjohtaja.

Tomi Lintonen piti Keynote-alustuksen Fourth International Scientific and Practical Conference “Alcohol in Russia” Ivanovossa lokakuussa 2013 aiheesta ”Adolescent alcohol drinking – from myths to reality”.

Esa Korpi oli Alcohol-lehden toimituskunnan jäsen.

Pia Mäkelä oli Addiction-lehden toimituskunnan jäsen.

Tomi Lintonen oli Alcohol & Alcoholism -lehden toimituskunnan jäsen.

TALOUS

Säätiön kulut olivat 853.751,14 euroa vuonna 2013. Säätiön varsinaisen toiminnan tuotot olivat yhteensä 889.045,13 euroa ja korkotuotot 2.805,07 euroa. Tilikauden ylijäämä oli 38.099,06 euroa. Ylijäämä syntyi peruuntuneista tutkimushankkeista, joista suurin oli Vesa Huotarin kaksivuotinen, vuonna 2013 alkavaksi suunniteltu hanke. Voimassa olevien tutkimussopimuspäätösten mukaisesti varoja on sidottu 293.225 euroa vuodeksi 2014. Vuodeksi 2015 määrä on 139.225 euroa ja vuodeksi 2016 on sidottu 30.600 euroa. Lisäksi tilivuoden päättyessä päätettyjä mutta maksamattomia varsinaisia tutkimusapurahoja oli 76.155 euroa ja rahapeliapurahoja 309.892 euroa.

SÄÄTIÖN TOIMINTAAN LIITTYVIÄ JULKAISUJA

VÄITÖSKIRJAT

Ekblad, Mikael: Smoking during pregnancy and fetal brain development. University of Turku, URN:ISBN:978-29-5374-5. Väitöskirja (artikkeli)

Härkönen, Janne: Not a wet generation but a wet nation: The dynamics of change and stasis in the Finnish drinking culture from 1968-2008. University of Helsinki, URN:ISBN:978-952-245-872-8. Väitöskirja (artikkeli)

Kouvonen, Petra: Participatory Policies and Social Rights in Out-of-home Placement Services. Negotiated Agencies of Vulnerable Children. University of Helsinki, URN:ISBN:978-952-93-1660-1. Väitöskirja (artikkeli)

Liu, Yang: Adolescents' alcohol use and smoking in Beijing, China: implementing the HBSC study and comparing socioeconomic inequalities with Finland. Studies in Sport, Physical education and Health 200. University of Jyväskylä, URN: ISBN: 978-951-39-5460-4. Väitöskirja (artikkeli)

Palomäki, Jussi: New perspectives on emotional processes and decision making in the game of poker – with special emphasis on the tilting phenomenon. University of Helsinki, URN:ISBN:978-952-10-9336-4. Väitöskirja (artikkeli)

Samposalo, Hanna: Juomatapojen yhteys alkoholihaittoihin ja riskikäyttäytymisen 14-16-vuotiailla nuorilla. Tampereen yliopisto, URN:ISBN:978-951-44-9091-0. Väitöskirja (artikkeli)

Simonen, Jenni: Lähentyvätkö naisten ja miesten juomatavat? - Kvalitatiivinen tutkimus sukupuolesta ja juomisesta. Helsingin yliopisto, URN:ISBN:978-952-245-984-8. Väitöskirja (artikkeli)

Taranukhin, Andrey: Janus-faced Taurine: Neuroprotection and Toxicity. University of Tampere, URN:ISBN:978-951-44-9237-2. Väitöskirja (artikkeli)

Vaschinkina, Elena: Tonic GABAergic inhibition as a new way to regulate mesolimbic dopamine system. University of Helsinki, URN:ISBN:978-952-10-9637-2. Väitöskirja (artikkeli)

VERTAISARVIOIDUT ALKUPERÄISARTIKKELIT

KANSAINVÄLISISSÄ TIEDELEHDISSÄ

Berg N, Huurre T, Rahkonen S, Karvonen S, Lintonen T, Kiviruusu O: Adult consequences/ prediction of alcohol use trajectories. A 26-year prospective follow-up study. Alcohol and Alcoholism 48(4):433-444. doi: 10.1093/alcalc/agt026

Castrén S, Basnet S, Pankakoski M, Ronkainen J-E, Helakorpi S, Uutela A, Alho H, Lahti T: An analysis of problem gambling among the Finnish working-age population: a population survey. *BMC Public Health* 13: 519.

Castrén S, Basnet S, Salonen A, Pankakoski M, Ronkainen J-E, Alho H, Lahti T: Factors associated with disordered gambling in Finland. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy* 8:24

Egerer M: Problem drinking, gambling and eating - three problems, one understanding? A qualitative comparison between French and Finnish social workers. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*. Vol. 30 (1-2) 67-86.

Halonen JI, Kivimäki M, Pentti J, Virtanen M, Subramanian SV, Kawachi I, Vahtera J: Proximity of off-premise alcohol outlets and heavy alcohol consumption: A cohort study. *Drug and Alcohol Dependence* 132:295-300

Hirschovits-Gerz T: How Finns Perceive the Barriers to Recovery from Various Addictions. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, Volume 30, (1-2), 87-104.

Jaatinen P, Sarviharju M, Raivio N, Eriksson CJP, Hervonen A, Kiianmaa K: Effects of Lifelong Ethanol Consumption on Brain Monoamine Transmitters in Alcohol-Preferring AA Rats. *Brain Sci.* 3(2), 790-799.

Jüriloo A, Lauerma H, Holmalahti T, Tyni S, Aarnio J, Viitanen P, Wuolijoki T, Mattila A, Lintonen T, Joukamaa M, Vartiainen H: Psychopathic traits in a representative sample of Finnish male prisoners. *Nordic Journal of Psychiatry*, DOI: 10.3109/08039488.2013.780259

Kuoppamäki S-M, Kääriäinen J, Lind K: Examining Gambling-Related Crime Reports in the National Finnish Police Register. *Journal of Gambling Studies*, DOI 10.1007/s10899-013-9393-6

Laaksonen E, Vuoristo-Myllys S, Koski-Jännes A, Alho H: Combining Medical Treatment and CBT in Treating Alcohol-Dependent Patients: Effects on Life Quality and General Well-Being. *Alcohol and Alcoholism* 48 (6): 687-693. doi: 10.1093/alcalc/agt053

Lahti T, Halme J, Pankakoski M, Sinclair D, Alho H: Characteristics of Treatment Seeking Finnish Pathological Gamblers: Baseline Data from a Treatment Study. *Int J Ment Health Addiction* 11:307-314. DOI 10.1007/s11469-012-9411-4

Latvala A, Rose RJ, Pulkkinen L, Dick DM, Kaprio J: Childhood Verbal Development and Drinking Behaviors from Adolescence to Young Adulthood: A Discordant Twin-Pair Analysis. *Alcohol Clin Exp Res*. 2013 Sep 13. doi: 10.1111/acer.12254. [Epub ahead of print]

Lintonen T, Karlsson T, Nevalainen J, Konu A: Alcohol policy and adolescent drinking in Finland from 1981 to 2011. *Alcohol & Alcoholism* 48(5):620-626. doi: 10.1093/alcalc/AGT048

Liu Y, Wang M, Tynjälä, J, Villberg J, Lv Y, Kannas L: Socioeconomic inequalities in alcohol use of adolescents: the differences between China and Finland. *International Journal of Public Health* DOI: 10.1007/s00038-012-0432-3

Notko M, Jokinen K, Kuronen M, Malinen K, Harju-Veijola M, Pirskanen H: Encountering ethics in studying challenging family relations. *Families, relationships and societies* 2 (3): 395-408.

Palomäki J, Laakasuo M, Salmela M: “This is just so unfair”: A qualitative analysis of loss-induced emotions and tilting in on-line poker. *International Gambling Studies*, *International Gambling Studies* 13(2), 255–270. DOI:10.1080/14459795.2013.780631

Palomäki, J, Laakasuo M, Salmela M: ”Don’t worry, it’s just poker!” -Experience, self-rumination and self-reflection as determinants of decision-making in on-line poker. *Journal of Gambling Studies*, 29(3), 491–505.

Palomäki J, Laakasuo M, Salmela M: Losing more by losing it: Poker experience, sensitivity to losses and tilting severity. *Journal of Gambling Studies*. Advance online publication. doi:10.1007/s10899-012-9339-4

Ruuska A: Consequences and behaviour problematised: The establishment of alcohol misuse as an object of empirical inquiry in late 18th- and early 19th-century European medicine. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 30:13-32.

Saarikkomäki, E & Kivivuori, J: Young People as Objects of Police Control in a Nordic Context: Who Are the Socially Visible Targets? *European Journal on Criminal Policy and Research: Volume 19, Issue 4*, pp. 351-368, (DOI: 10.1007/s10610-013-9204-8).

Simonen J: Accepted, desired and ashamed: Images of female alcohol use and drinking-related gender orders described by Finnish women of different ages. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 30:201–226, DOI: 10.2478/nsad-2013-0016

Taranukhin AG, Taranukhina EY, Saransaari P, Pelto-Huikko M, Podkletnova IM, Oja SS: Taurine protects cerebellar neurons of the external granular layer against ethanol-induced apoptosis in 7-day-old mice. *Amino Acids* 43:1705-1711.

Taranukhin AG, Saransaari P, and Oja SS: Lethality of taurine and alcohol co-administration in mice. *Adv Exp Med Biol* 776:29-38.

Tuomisto S, Karhunen PJ, Vuento R, Aittoniemi J, Pessi T: Evaluation of Postmortem Bacterial Migration Using Culturing and Real-Time Quantitative PCR. *J Forensic Sci.* 2013 Mar 29. doi: 10.1111/1556-4029.12124. [Epub ahead of print].

Vanhanen J, Nuutinen S, Lintunen M, Mäki T, Rämö J, Karlstedt K, Panula P: Histamine H3 Receptor Mediated Alcohol Reward Inhibition But

Not Alcohol Stimulation Is Dependent on Histamine. *British Journal of Pharmacology* doi: 10.1111/bhp.12170

Viitanen P, Vartiainen H, Aarnio J, von Gruenewaldt V, Hakamäki S, Lintonen T, Mattila A, Wuolijoki T, Joukamaa M: Finnish Female Prisoners – Heavy Consumers of Health Services. *Scandinavian Journal of Public Health* 41(5):479-485. DOI: 10.1177/1403494813479215

Vuoristo-Myllys S, Laaksonen E, Lahti J, Lipsanen J, Alho H, Kalska H: Predictors of Self-Reported Adherence to Naltrexone Medication in an Outpatient Treatment for Problem Drinking. *J Addict Res Ther* 4: 159. doi: 10.4172/2155-6105.1000159

VERTAISARVIOIDUT ALKUPERÄISARTIKKELIT
KOTIMAISSISSA TIEDELEHDISSÄ

Hirschovits-Gerz T, Ahonen J, Tammi T: Peli, persoona vai tilanne? Rahapeli-ongelmia koskevat tyypittelyt tutkimuskirjallisuudessa ja arjen hoitotyössä. *Janus* 20(3):231-248.

Lintonen T, Joukamaa M: Suomalaisten vankien sairastavuus ja terveyspalvelujen käyttö. Teoksessa Niemelä M, Saari J: Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Helsinki: Kelan teemakirja 10, s.62-79. ISBN 978-951-669-915-1 (nid.)

Palomäki J, Laakasuo M, Lappi O: Ihmisen emootiot, päätöksenteko ja rationaalisuus. *Ajatus*, 69, 91–120.

Törölä M: Oikeuspsykiatristen potilaiden sosiaalinen tausta. Teoksessa Niemelä M, Saari J: Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Helsinki: Kelan teemakirja 10, s.80 – 107. ISBN 978-951-669-915-1 (nid.)

Venäläinen S: Väkivallan sukupuoli iltapäivälehdissä. *Media & Viestintä*, 36: 3-4, 23-39.

MUUT JULKAISUT

Boot C R, Dahlin M, Lintonen T, Stock C, van Hal G, Rasmussen S, McAlaney J: Associations between misperceptions on substance use by peers and health and academic outcomes in university students. In: Shek DTL, Sun R and Merrick J (eds.) *University and College Students: Health and Development Issues for the Leaders of Tomorrow*, pp 99-110. Revised from original article by Boot et al. 2012. New York: Nova Science.

Egerer M, Ruuska A: Editorial: Images and theories of addiction. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 30(3-5).

Ehrling L: Kuuntele enemmän, kysele vähemmän. *Tiimi* 3:6-9.

Jokinen K, Malinen K, Pirskanen H, Moilanen S, Rautakorpi S, Harju-Veijola M, Notko M, Kuronen M: Lapset kertovat perheestä - mitä kuulemme? Teoksessa Reivinen J, Vähäkylä L: Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus. 175-197.

Karekallas M, Oksanen A: Addiktion paikka populaarimusiikissa: Kalliosta Berliiniin. Teoksessa Tammi, T., P. Raento & P. Sulkunen (toim.): Likainen tusina – Addiktio, kulttuuri ja yhteiskunta. Gaudeamus, Helsinki.

Lintonen T: Adolescent alcohol drinking – from myths to reality. Alcohol in Russia 2013 proceedings, pp. 82-85. Ivanovo, Russian State University for Humanities. ISBN 978-5-904846-12-1.

McAlaney J, Boot C R, Dahlin M, Lintonen T, Stock C, Rasmussen S, Van Hal G: Substance use behaviours and normative beliefs in North West European university and college students. In: Shek DTL, Sun R and Merriker J (eds.) University and College Students: Health and Development Issues for the Leaders of Tomorrow, pp. 111-123. Revised from original article by McAlaney et al. 2012. New York: Nova Science.

Raisamo S, Lintonen T: Nuorten rahapelihaitat ja pelaamiseen liittyvät harhakäsitykset. Yhteiskuntapolitiikka 78(2): 219-222.

Ruuska A, Sulkunen P: Addiktiosairaus ja moraalitieteellisen alkoholitutkimuksen kehitys. Teoksessa Tammi T, Raento P: Addiktioyhteiskunta: Riippuvuus aikamme ilmiönä. Helsinki: Gaudeamus, 28-50.

Rönkä S: Can we live with confidence intervals? Nordic Studies on Alcohol and Drugs. Volume 30, Issue 3, Pages 169–170, ISSN (Online) 1458-6126, ISSN (Print) 1455-0725, DOI: 10.2478/nsad-2013-0013, May 2013

Panula P, Nuutinen S: The histaminergic network in the brain: basic organization and role in disease. Nature Reviews Neuroscience 14:472-487.

MANNERHEIMINTIE 168b, HELSINKI

PL 30, 00271 HELSINKI

www.alkoholitutkimussaatio.fi